

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки

КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

з дисципліни
«ГЛОБАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА МІЖНАРОДНІ КОНФЛІКТИ»
для змішаної форми навчання

рівень вищої освіти: другий (магістерський)

галузь знань: 29 «Міжнародні відносини»

спеціальність: 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

освітня програма «Міжнародна інформаційна безпека»

вид дисципліни: обов'язкова

факультет Міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Укладачі: канд. юрид. наук, доц. Новікова Л.В.;
канд. юрид. наук, Зіняк Л. В.

1. НАВЧАЛЬНИЙ КОНТЕНТ (РОЗШИРЕНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ)

1. Навчальний контент

Програма навчальної дисципліни «Глобальна безпека та міжнародні конфлікти» складена відповідно до освітньо - професійної програми «Міжнародна інформаційна безпека» за другим (**магістерським**) рівнем вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Викладання навчальної дисципліни під час змішаного навчання

Особливості навчання за денною формою в умовах продовження дії обставин непоборної сили (в тому числі запровадження карантинних обмежень через пандемію)

В умовах дії карантинних обмежень освітній процес в університеті здійснюється за змішаною формою навчання, а саме:

- дистанційно (за затвердженим розкладом занять) на платформі Zoom проводяться всі лекційні заняття;
- дистанційно на платформі проводяться практичні (семінарські), індивідуальні заняття та консультації, контроль самостійної роботи;
- аудиторно (за затвердженим розкладом занять) проводяться 10% практичних та семінарських занять у навчальних групах кількістю до 20 осіб з урахуванням відповідних санітарних і протиепідемічних заходів.

Методи контролю в умовах змішаної форми навчання

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення екзамену. Загальна кількість балів за успішне виконання екзаменаційних завдань – 40. Час виконання – до 80 хвилин

Вміст залікового білета й оцінювання відповідей на зекзамені:

Теоретичне питання – 10 балів

За бажанням студент має можливість обрати тестову форму екзаменаційного білета (білет містить 20 тестових завдань, студент одержує 2 бали за кожну вірну відповідь)

УВАГА! У разі використання заборонених джерел на екзамені студент на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

У разі настання / продовження дії **обставин непоборної сили** (в тому числі запровадження жорстких карантинних обмежень в умовах пандемії з заборобою відвідування ЗВО) здобувачам надається можливість скласти **залік у тестовій формі** (білет містить 20 тестових завдань, здобувач одержує 2 бали за кожну вірну відповідь) **дистанційно на платформі Moodle** в дистанційному курсі «Глобальна безпека та міжнародні конфлікти».

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ.

ЛЕКЦІЯ 1: Глобалізація як тенденція сучасного розвитку.

Час проведення – 2 год.

Специфіка конфігурації світового порядку, стан співвідношення сил у світі, кількість та характер криз і конфліктів, що загрожують загальному миру та стабільності. Глобальна безпека - основні етапи розвитку та поняття. Співвідношення понять глобальна безпека, міжнародна безпека та міжнародні конфлікти.

Розширення змісту поняття безпеки в кінці XX - початку XXI ст., виділення нових вимірів міжнародної безпеки. Традиційні загрози глобальній безпеці: зброя масового ураження (ЗМУ), хімічна, бактеріологічна та біологічна зброя, ядерна зброя, проблеми роззброєння і нерозповсюдження ядерної зброї, проблеми освоєння Світового океану і Космосу.

Література:

Основна: 2, 3, 5, 7, 10, 11, 15.

Додаткова: 2, 3, 5.

ЛЕКЦІЯ 2. Основні концепції системи безпеки.

Час проведення – 4 год.

Роль безпеки для суверенітету держави, стабільності в регіоні, миру у світі.. Основні поняття та категорії системи безпеки. Безпека як соціальна система. Поняття концепцій безпеки. Система національної і колективної безпеки. Науково-теоретичні концепції проблем безпеки. Концепція національної та міжнародної безпеки. Політичний та соціальний підходи до формування системи безпеки.

Поняття та види безпеки: військова; політична; соціальна; економічна та екологічна. Суб'єкти та об'єкти безпеки. Система забезпечення безпеки. Засоби та ресурси забезпечення безпеки. Критерії безпеки. Проблема визначення загроз безпеці держави, регіону, світу. Потенційні загрози національній безпеці. Поняття потенціалу безпеки та його складники. Критерії і пріоритети міжнародної та національної безпеки.

Література:

Основна: 4, 6, 11, 13, 15.

Додаткова: 2, 4, 6.

ЛЕКЦІЯ 3. Глобальна та національна безпека - виклики XXI століття.

Час проведення – 2 год.

Концепція «зіткнення цивілізацій». Національна і глобальна безпека: позиція США .

Концепція конкуруючих стратегій. Особливості концепцій національної безпеки європейських держав: Великобританія, Франція, Німеччина та ін. Концепція національної безпеки Китаю. Базові положення концепцій національної безпеки країн ближнього зарубіжжя. Поняття «загроза», «виклик» та «ризик» в теорії національної безпеки. Концептуальні підходи щодо забезпечення національної безпеки.

Література:

Основна: 2, 4, 7, 9, 10, 11, 12, 15.

Додаткова: 1, 4, 8.

ЛЕКЦІЯ 4. Нові загрози для міжнародної безпеки.

Час проведення – 4 год.

Збройні конфлікти в сучасному світі; проблеми скорочення і нерозповсюдження

ядерної зброї та інших видів зброї масового знищення; нові транскордонні виклики і загрози для безпеки; інформаційна безпека; техногенно-екологічна безпека.

Сталий розвиток та міжнародна безпека - основні етапи розгляду питань збереження навколишнього середовища в ООН; концепція сталого розвитку; основні міжнародні органи і природоохоронні режими; основні напрямки міжнародного співробітництва з проблематики зміни клімату.

Проблема ресурсів у світовій політиці (визначення та типологія ресурсів; ресурси як сила і як об'єкт володіння або контролю; ринки ресурсів і контроль над ресурсами; концепції ресурсних конфліктів: економічні, екологічні, геополітичні). Глобальні наслідки освоєння «нових політичних просторів» (Арктика в умовах глобального потепління: проблеми безпеки, судноплавства і видобутку природних ресурсів; сучасний етап освоєння космосу, наслідки для глобальної і національної безпеки; конфлікт і співробітництво в кіберпросторі).

Демографія і міграція (соціальне, економічне і демографічний розвиток в порядку денному глобальних проблем; глобальні тенденції демографічного розвитку; незбалансованість економічного і демографічного розвитку; демографічні та міграційні процеси в контексті транскордонних аспектів забезпечення безпеки).

Література:

Основна: 7, 8, 9, 11, 12, 14, 15,

Додаткова: 4, 7.

ЛЕКЦІЯ 5. Сучасний тероризм як загроза міжнародної безпеці.

Час проведення – 2 год.

Сучасний тероризм як вид асиметричної війни. Конфліктологічні концепції і глобальний терористичний конфлікт. «Цифровий Джихад» и боротьба з ним. Питання нерозповсюдження ядерної зброї. Міжнародний тероризм як фактор міжнародних відносин. Тероризм як примусова дипломатія. ООН и боротьба з тероризмом. Європейська система протидії тероризму. Вплив структурних змін в міжнародній системі на розвиток міжнародного тероризму. Основні тенденції та форми розвитку міжнародного тероризму в постбіполярній системі міжнародних відносин.

Література:

Основна: 2, 5, 7, 8, 9, 11, 12.

Додаткова: 3, 5, 8.

ЛЕКЦІЯ 6. Сучасні загрози нових технологій.

Час проведення – 2 год.

Міжнародна інформаційна безпека і глобальна культура кібербезпеки. Інформаційна революція і національна безпека. Кіберзброя – особливості підходу та оцінки провідних держав світу. Діяльність НАТО в сфері кібербезпеки. Види інформаційного тероризму (інформаційно-психологічний тероризм, інформаційно-технічний тероризм). Медіа-тероризм, його характерні риси та способи здійснення. Поняття та класифікація злочинів в сфері інформаційних технологій. Особливості протидії інформаційним (кібер-) злочинам у Резолюціях ГА ООН. Роль Міжнародного союзу електрозв'язку у протидії інформаційній (кібер-) злочинності.

Література:

Основна: 5, 7, 9, 11, 12, 15

Додаткова: 3, 4, 7.

ЛЕКЦІЯ 7 . Human Security.**Час проведення – 2 год.**

Безпека людини і спільнот в умовах глобалізації. Зовнішні та внутрішні загрози безпеці людини. Питання продовольчої безпеки. Екологічна безпека. Питання боротьби з пандеміями і хворобами. Вимушена міграція в сучасних умовах. Діяльність ООН, Міжнародної організації міграції, Всесвітньої організації охорони здоров'я в сфері боротьби з голодом, злиднями та хворобами.

Література:

Основна: 4, 6, 11, 13, 15.

Додаткова: 2, 4, 6.

РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ.***ЛЕКЦІЯ 8. Феномен міжнародного конфлікту у світовій політиці.*****Час проведення – 2 год.**

Теорія конфлікту. Теоретичні підходи до сутності міжнародних конфліктів. Взаємозв'язок з між національними інтересами та міжнародними конфліктами. Гносеологія виникнення напруги у міжнародних відносинах.

Міжнародні конфлікти в системі сучасних міжнародних відносин. Проблема наукового визначення міжнародного конфлікту. Суб'єкти та характерні особливості міжнародного конфлікту. Міжнародна криза як специфічна форма міжнародного конфлікту. Зв'язок насилля та міжнародного конфлікту.

Класифікація та види міжнародних конфліктів. Основні типи міжнародних конфліктів. Вплив особливостей структури біполярної системи міжнародних відносин на появу окремих типів міжнародних конфліктів. Конструктивні та деструктивні функції міжнародних конфліктів. Структура міжнародного конфлікту. Фази міжнародного конфлікту. Фази наростання міжнародної напруги. Альтернативні варіанти розвитку міжнародної кризи.

Принцип історизму в підході до міжнародного конфлікту найбільш наочно розкривається саме у вивченні конкретних фаз його розвитку. Вони визначаються конкретними параметрами, що стосуються змін стану, мети і засобів учасників конфлікту, втягнення нових учасників, міжнародних умов. Кожна фаза має свій зміст і структуру. Якщо ми розглядаємо міжнародний конфлікт як процес, то розкриття його механізму – це, по суті, аналіз його фаз. Поряд з цим поділ на фази практичної еволюції дає змогу побачити нові грані конфлікту та виявляє його тип.

На думку М. Капітоненка фазою конфлікту називається стан конфліктного процесу у визначений період часу. Поряд із цим, фази розвитку – це не абстрактні відрізки часу. Вони визначаються конкретними параметрами, що належать до змін стану, мети і засобів учасників конфлікту, масштабів та інтенсивності його розвитку, міжнародних умов та інших моментів.

У тій чи іншій фазі практично може бути відсутньою та чи інша зазвичай характерна ознака. Міжнародний конфлікт, залежно від його природи і характеру, міжнародних умов, індивідуального розвитку, може проходити через різноманітні, у томі числі і нестандартні фази. Окремі фази – початкові, серединні або завершальні – можуть повністю випасти і створити прогалину в стандартному розвитку того чи іншого конфлікту. Інші ж можуть з'явитися. Фази конфлікту можуть зливатися одна з одною або, навпаки, розпадатися на дрібніші частини. Розвиток їх може йти від фази до фази по зростаючій, а може і йти до зниження на той чи інший час без досягнення наступних рівнів.

“Нормальний” розвиток фаз, що відповідає конкретноісторичному розвитку конфлікту починається із справжньої основи та передісторії конфлікту – економічних, політичних та інших протиріч, на ґрунті яких виник і розвинувся конфлікт. Безумовно, ці протиріччя не слід вважати якоюсь однією початковою фазою конфлікту. Вони наявні протягом усього конфлікту. В. Жмуркін і В. Примаков виділяють шість фаз міжнародного конфлікту.

Першою фазою, очевидно, слід вважати сформовані на основі певних економічних та політичних інтересів, що зіткнулися на міжнародній арені, політичне і відповідне йому економічне, ідеологічне і міжнародно-правове, дипломатичне ставлення сторін з приводу цього протиріччя або групи протиріч, висловлене в більш-менш конфліктній формі.

Другою фазою конфлікту є визначення мети, стратегії і форм боротьби сторін для розв'язання наявних протиріч з урахуванням внутрішньої і міжнародної ситуації, потенціалу і можливостей застосування мирних і немирних засобів. Цьому відповідає система взаємних практичних дій, що мають характер боротьби і співпраці з метою розв'язання протиріч в інтересах кожної із сторін або на основі компромісу між ними.

Третя фаза пов'язана з втягненням у тій чи іншій формі в боротьбу безпосередньо конфліктуючих сторін інших держав індивідуально, через блоки і договори або через ООН, з ускладненням системи політичних, а також економічних, ідеологічних, міжнародно-правових, дипломатичних та інших відносин усіх прямих і дотичних сторін у конфлікті.

Четверта фаза – наростання боротьби до найбільш гострого політичного рівня – міжнародно-політичної кризи, яка може охоплювати відносини безпосередніх учасників, держав цього регіону, держав різних регіонів, великих світових держав, міжнародних організацій і, нарешті, стати світовим конфліктом за своїм характером і наслідками.

П'ята фаза розвитку конфлікту означає свідомий, що впливає з мети і стратегії, перехід однієї із сторін до практичного застосування воєнної сили з демонстративною метою або в обмежених масштабах з метою змусити іншу сторону до задоволення своїх інтересів.

Шоста фаза – міжнародний збройний конфлікт, що починається з обмеженого і здатний розвинутися до більш високих рівнів збройної боротьби з можливим втягненням союзників з однієї або двох сторін, великих світових держав, або без цього.

На будь-якій з цих фаз може початись альтернативний, не ескалюючий, а деескалюючий хід розвитку, що втілюється в фазі мирного зондування і перемир'я в збройних діях, переговорів про послаблення або обмеження конфлікту. Така фаза альтернативного розвитку може означати ослаблення, заморожування або взагалі припинення конфлікту на основі компромісу між сторонами. Але від такої фази можливий перехід до нового циклу напрути.

Міжнародний конфлікт проходить через різні, у т. ч. і нестандартні фази. У тій чи іншій фазі може бути відсутньою одна або кілька притаманних їй ознак. Деякі фази – початкові, серединні чи заключні можуть випасти. Інші, несподівані, можуть з'являтися, деформуючи звичну картину. Фази можуть зливатися чи розпадатися на дрібніші частини. Можуть розвиватися як по висхідній, так і по низхідній.

Проблема дослідження особливостей перебігу та якісно відмінних фаз міжнародних конфліктів загалом вписується у відсутність єдиного розуміння меж конфлікту, тобто чіткого визначення моменту його початку і завершення. Питання, що саме вважати конфліктом – власне момент початку активних конфронтативних дій чи процес загострення відносин між ними – не є риторичним і вимагає додаткової уваги. Проблема розуміння внутрішньої

структури конфлікту як суспільного явища становить значний науковий інтерес та досить часто аналізується у сучасній конфліктології.

Російський конфліктолог М. Лебедева пропонує варіантну модель розвитку конфлікту, що ґрунтується на ідеї послідовного вибору сторонами стратегії, підходу до розв'язання суперечності, методу і способу дій. На її думку, конфлікт є ступінчастим явищем, почергові стадії якого стають можливими через прийняття відповідних рішень конфліктуючими сторонами. Характер конфлікту впливає зі стратегії, обраної сторонами, оскільки усі їх дії логічно продовжують і деталізують спосіб поведінки в критичній ситуації. Коли у поведінці сторін превалює стратегія пошуку компромісу і взаємні рішення, вони мають значні шанси на порозуміння, але здійснення ними односторонніх кроків об'єктивно загострює ситуацію та радикалізує їх позиції. Кожна наступна жорстка дія сторін призводить до поглиблення кризи у відносинах між ними і підвищує ризик збройного зіткнення.

З огляду на ці міркування російський дослідник Р. Сетов вважає, що “для розуміння конфлікту доцільно вибудувати шкалу, що комбінує час та інтенсивність”. Він запропонував досить оригінальну модель, що відображає три фази міжнародного конфлікту: латентну, кризову та воєнну.

Комбінація часових проміжків між окремими фазами виглядає довільною для кожного конкретного конфлікту, а повний його час, визначений автором, становить 10 одиниць (100 %). Виходячи з діалектичного розуміння конфлікту як якісно нової ситуації в міжнародних відносинах, що виникла через кількісне нагромадження взаємно спрямованих ворожих дій, треба визначати його межі в проміжку від виникнення протиріччя між двома учасниками міжнародних відносин та пов'язаного з ним протистояння до його остаточного розв'язання тим чи іншим способом. Якщо розглядати міжнародний конфлікт окремо, абстрагуючись від усіх процесів міжнародних відносин, поза його межами, то цілком очевидно, що він має періоди кількісних змін, які в разі досягнення ними певного критичного рівня, призводять до якісно нової ситуації між ворогуючими сторонами. Власне періоди між різними ситуаціями конфлікту слід називати його фазами.

4.2. Фази наростання міжнародної напруги

Фаза визначається власними структурними особливостями і є відносно самостійною системою, пов'язаною із змістом та природою конфлікту в цілому. Перехід між фазами конфлікту відбувається по-різному, але цей момент завжди характеризується зростанням імовірності кризи у відносинах, якісною зміною протистояння. Залежно від форми й типу конфлікту переходи між фазами можуть бути або дискретними, помітними, стрибкоподібними, або ж прихованими, майже непомітними.

Динаміку будь-якого конфлікту можна показати за допомогою критеріїв часу та напруженості дій і протидій ворогуючих сторін (чи масштабів протиборства, які прямо пов'язані з напруженістю). Отже, з метою визначення конфлікту як динамічного явища та характеристики його найважливіших фаз доцільно розглянути його як абстрактно-логічну модель у вигляді графіка їх динаміки. Вертикальну та горизонтальну вісь графіка означено абстрактними показниками відповідно до масштабів (напруженості) та тривалості.

Конфлікт може розвиватися у двох основних варіантах, які умовно можна назвати класичним (конфронтаційним) та компромісним.

Класичний варіант розвитку передбачає силове розв'язання, що лежить в основі стосунків між ворогуючими сторонами та характеризується загостренням відносин між ними, близький до максимального. Такий розвиток подій має три фази: загострення, ескалація, деескалація. Тобто відбувається повний хід подій, від появи суперечності до її розв'язання, включаючи боротьбу між учасниками міжнародних відносин, яка у міру залучення в неї ресурсів до максимально можливого обсягу загострюється, а після його досягнення поступово загасає.

Компромісний варіант, на відміну від попереднього, не має силового характеру,

оскільки в такій ситуації фаза загострення, досягаючи значення, близького до максимального, не розвивається в напрямку дальшої конфронтації, а в точці, в якій ще можливий компроміс між сторонами, продовжується шляхом т. зв. розрядки (наприклад, у 70-х роках XX ст. у стосунках між США та СРСР). Обидві сторони, доходячи у своїх стосунках до точки, за якою може бути застосована сила і повернення до попередньої ситуації неможливе, відмовляються від перспективи силового з'ясування стосунків між собою і розв'язують протиріччя компромісним шляхом.

Такий варіант розв'язання суперечності між учасниками міжнародних відносин передбачає досягнення згоди між ними, зокрема і шляхом взаємних поступок, що частково задовольняє інтереси обох сторін та в ідеальному випадку визначає несилове розв'язання конфлікту. Інакше існує ймовірність нетривалого зниження напруженості в міжнародних відносинах, а це, якщо суперечності не вичерпалися, інколи призводить до рецидиву конфлікту, як зрештою і сталося з процесом розрядки у 70-х роках минулого століття. У такому варіанті розвитку конфлікту маємо дві фази: загострення та розрядки (яку можна розглядати як аналог деескалації), що не змінює суті конфлікту, а лише позбавляє його силового змісту.

Загалом, розглядаючи повний хід конфлікту, тобто його класичний варіант, слід докладно охарактеризувати його три основні фази: загострення, ескалацію та деескалацію.

Однак – це конфлікт у чистому вигляді. Йому передують латентна (нульова) фаза та ініціація (початок).

Латентна фаза міжнародного конфлікту характеризується наявністю прихованих протиріч об'єктивно-суб'єктивного характеру. Це означає, що між його сторонами протиріччя не лише існують, а й усвідомлюються ними, але таке усвідомлення є неповним. Виникнення конфлікту вкладається в традиційну схему “протиріччя – інтерес (усвідомлене протиріччя) – ціль”. Протиріччя трансформуються в інтереси сторін, які визначають їхні цілі. Латентна фаза конфлікту характеризується перебуванням сторін на одному з етапів шляху до визначення власних цілей. Одночасне досягнення останніх сторонами неможливе – цього достатньо для діагностування конфлікту в латентній фазі.

У той же час ряд обставин стримує сторони від загострення відносин. Цими обставинами можуть бути: низька цінність об'єкта конфлікту, відсутність інформації щодо шляхів його використання, внутрішній опір, неузгодженість у процесах прийняття рішень, високий рівень невизначеності. Для латентної фази конфлікту часто характерним є зовнішнє враження стабільності та порядку, відсутності будь-яких конфліктів або підстав для них. Накопичення конфліктів у латентній фазі є небезпечним для системи міжнародних відносин і може свідчити про кризу її механізмів попередження або розв'язання протиріч.

Причини прихованого зростання конфліктогенного потенціалу полягають насамперед у невизначеності, розмитості, комплексності його об'єкта, внаслідок чого сторони не усвідомлюють чітко, з якого приводу між ними йде боротьба. На відміну від традиційних територіальних конфліктів минулого, позбавлених такої проблеми, об'єкти сучасних міжнародних конфліктів надзвичайно складні.

Іншими причинами, що штучно тримають конфлікт у латентній фазі, можуть бути спроби відсунути його замість вирішення, коли про гострі протиріччя тимчасово “забувають” або встановлюють силовий бар'єр на шляху їх розв'язання. Крім того, латентними часто бувають конфлікти, що періодично повторюються, так звані конфлікти історичної пам'яті. Вони відбуваються між тими самими суб'єктами періодично, однак так ніколи ефективно і не вирішуються.

Конфлікт у латентній фазі ще не інституціалізований: тобто його сторони досі не створили засобів та інституцій для участі в конфлікті; не визначили за стратегічну ціль перемогу в ньому; структура конфлікту, яка потім визначатиме поведінку суб'єктів, ще не сформувалася. За таких умов існують додаткові можливості для раннього врегулювання або попередження конфлікту, спрямування його в русло ефективних міжнародних процедур. Весь комплекс таких можливостей охоплюється сучасною поширеною концепцією превентивної

дипломатії, покликаної розв'язувати міжнародні конфлікти в латентній фазі.

Ефективність превентивної дипломатії та інших профілактичних інструментів не завжди висока, свідченням чого є велика кількість як абсолютна, так і відносна, конфліктів, що досягають у сучасному світі другої фази – фази **ініціації**. В цій фазі протиріччя між сторонами стають повною мірою усвідомленими і набувають системоутворювальних ознак. Це означає, що проблеми, сфокусовані в центрі розвитку конфлікту, набувають резонансу, привертають увагу суспільства, підпорядковують власній логіці функціонування окремих сфер або суспільного життя в цілому. Разом із зростанням усвідомлення цих проблем та можливих шляхів їх вирішення виокремлюються політичні та інші цілі і стають зрозумілішими можливі засоби їх досягнення. В процесі прийняття рішень відбувається важливий вибір на користь протистояння після осмислення співвідношення можливих здобутків і втрат. Тоді ж визначається, як правило, сторона – ініціатор конфлікту. Відкритий конфлікт може також відповідати інтересам кількох сторін одночасно, причому іноді здається парадоксальним чином. І все ж розрахунки очікуваних здобутків та втрат можуть підштовхувати антагоністів до конфлікту одночасно, навіть у конфліктах з нульовою сумою, де двох переможців бути не може. Переважно, це є результатом оптимістичних переоцінок власних можливостей або неповної інформації; неправильного трактування фактора часу або відсутності впевненості в намірах супротивника. Для міжнародних конфліктів такий “спусковий гачок”, що швидко переводить їх у відкриту фазу, є доволі поширеним.

У цій фазі відбувається поляризація суспільства, її легко помітити за частим протиставленням “ми–вони”. Особливо загрозливим цей процес стає в так званих слабких державах, нестабільних або розшарованих суспільствах. Політичні системи таких країн швидко стають заручниками мілітаристської, войовничої або націоналістичної риторики, внаслідок чого ефективне врегулювання конфлікту на цій стадії стає неефективним або неможливим. Конфлікт стрімко переходить у фазу ескалації.

Фаза загострення (криза) для кожного конфлікту є початковою, розвиваючись від часу появи усвідомленого протиріччя між учасниками міжнародних відносин до початку активних силових дій. Поява протиріччя пов'язана з тим, що два учасники (чи дві їх коаліції) усвідомлюють неможливість одночасного задоволення своїх інтересів повністю. Власне таку ситуацію можна розглядати як початок конфлікту, де гострота у стосунках між гіпотетичними сторонами конфлікту *A* і *B* мінімальна, але спостерігається тенденція до зростання через намагання сторін реалізувати власні інтереси та одночасно елімінувати в цьому процесі участь одна одної. У цій фазі створюється ситуація, коли кожна дія *A* звужує можливості *B*, і, навпаки, що є прямою причиною зростання напруженості у стосунках між ними. У міру того як розвивається цей процес, який можна охарактеризувати як ланцюг дій і протидій між *A* і *B*, паралельно знижується можливість досягнення компромісу, а натомість зростає ймовірність використання сили з метою примусу одного з учасників до відмови від реалізації власних інтересів. Досягнення рівня загострення, близького до максимуму (тобто критичного), примушує обидві конфліктуючі сторони, усвідомлюючи можливість близького зіткнення, прийняти одне з трьох принципових рішень: поступитися, піти на загострення, спробувати шукати компромісне розв'язання протиріччя (тобто діяти за іншим варіантом розвитку конфлікту). Прийняття одного із рішень пов'язане, як доводить Р. Гилпін, із калькуляцією кожною з конфліктуючих сторін власних можливостей із можливостями протилежної сторони, ймовірності успіху чи невдачі, затрат і надбань у результаті застосування сили або відмови від цього.

На думку Р. Лебова, міжнародними кризами можна вважати ситуації, коли влада ряду держав вважає, що існує істотна загроза їх стратегічним інтересам, а прийняття будь-яких рішень може призвести до збройного конфлікту. Кризи мають неоднаковий характер і завжди відрізняються між собою тими політичними цілями, які ставлять перед собою ворогуючі сторони.

Згідно з цим критерієм, кризи можуть відбуватися як:

- а) логічний початок збройного зіткнення, що впливає із несумісності стратегічних інтересів сторін;
- б) претекст до збройного нападу на територію іншої держави відповідно до попередньо прийнятих рішень;
- в) симуляція однієї зі сторін з метою силового тиску на протилежну сторону;
- г) симуляція однієї зі сторін, щоб створити враження про свою готовність до війни та змусити супротивну сторону до позиційних поступок.

Рішення поступитися в ситуації конфлікту або розв'язання протиріччя компромісним шляхом є передумовою розрядки напруженості у стосунках сторін. Однак ситуація односторонньої відмови від конфронтації може спричинити також і вкрай негативні наслідки для учасника міжнародних відносин. У 1938 р. Чехословаччина відмовилася від власного суверенітету над Судетською областю, що послабило напруженість у її стосунках з Німеччиною, хоча і не врятувало від повної втрати власного суверенітету. Тобто, застосування у конфлікті відомого принципу “земля за мир” не завжди сприяє національній безпеці та стабільності в міжнародних відносинах. І навпаки, рішення відстоювати власні інтереси, за аналогічної позиції сторони протистояння, доводить напруженість до максимально можливого значення, при якому розпочинаються силові дії. Безкомпромісна позиція у відстоюванні власного суверенітету Сербії у 1914 р., Польщі у 1939 р. призвела до вибуху конфлікту, в якому вони не змогли захистити свої країни від окупації сильнішими супротивниками.

Фаза ескалації є якісним, стрибкоподібним продовженням попереднього загострення відносин між сторонами, несилове розв'язання спору між якими стає неможливим. Характеризуючи цю фазу, Джефрі Рубін, Дін Пруйт та Сунг Хе Кім підкреслюють, що поняття **ескалація** має два близьких значення. З одного боку, вона може означати застосування щораз жорсткішої тактики, коли один з учасників конфлікту постійно збільшує тиск на іншого учасника. З іншого боку, цей термін може означати посилення напруженості конфлікту в цілому.

Уряд кожної із потенційно конфліктуючих сторін, вирішуючи питання про застосування сили, як визначав Р. Гилпін, вдається до калькуляції своїх можливостей з можливостями протилежної сторони. У випадку усвідомлення ним своєї переваги у критичній ситуації, застосування сили стає майже неминучим. Тобто наприкінці кризи силове розв'язання спору для сильнішої сторони значно привабливіше, ніж пошук компромісу та політичне маневрування. Виникає ситуація, про яку Карл фон Клаузевіц писав, що “між двома народами, двома державами може виявитись така натягнутість відносин, в них може накопичитися така сума ворожих елементів, що зовсім незначний сам по собі привід викличе напруження, яке значно перевищить значимість цього приводу і викличе справжній вибух”*.

Зрозуміло, що застосування сили висновується з глибоких протиріч між учасниками міжнародних відносин, але воно здійснюється після знаходження однією зі сторін так званого *casus belli*, тобто приводу до силового розв'язання суперечності. Події розгортаються за наперед прийнятими рішеннями, а привід у такій ситуації є похідним від загальної лінії поведінки учасника міжнародних відносин. Реакція на одні й ті самі дії сторін до початку конфлікту і на момент крайнього загострення відносин, за невеликим винятком, принципово різна. На момент переходу до активних силових дій будь-яка обставина двосторонніх відносин може бути використана як *casus belli*. На практиці це поняття переважно вживається в розумінні приводу до застосування збройної сили, хоча воно цілком придатне до означення ситуації вжиття сили будь-яким учасником міжнародних відносин.

Як *casus belli* конфронтуючими сторонами можуть бути використані:

- а) політичні рішення конфронтаційного характеру, наприклад, одностороннє розширення Канадою власної економічної зони в Атлантиці, введення США режиму ембарго на торгівлю з Кубою, вислання ряду радянських дипломатичних працівників з Великобританії у кінці 80-х років XX ст. Такі дії спонукають до

контрдій уряди країн, яких вони стосуються, що призводить до ескалації конфлікту;

б) випадковий інцидент, через який одна зі сторін за участі іншої зазнала людських жертв, матеріальних чи моральних збитків. Інцидентом можуть стати несанкціоновані збройні сутички, терористичні акти, випадкові чи навмисні обстріли території суміжних держав тощо;

в) провокація, тобто подія зумовлена навмисними діями однієї зі сторін, через які інша змушена вдаватися до силових дій у відповідь, що дає змогу виставити її ініціатором конфлікту, як, наприклад, під час глянйвіцького інциденту на кордоні між Польщею та Німеччиною або тонкінського, що започаткував збройне втручання США у В'єтнамі;

г) інсинуація, тобто штучне створення однією зі сторін ситуації інциденту щодо самої себе, яка не пов'язана з будь-якою шкодою для неї (тобто вигадки), причому у гіпотетичних наслідках такої ситуації звинувачується протилежна сторона. Такий *casus belli* найнебезпечніший, позаяк навіть за умови, коли пасивно конфліктуєча сторона намагається уникнути конфлікту, використання такого засобу все одно робить його неминучим. Така ситуація сталася у 1914 р., коли Франція, щоб не дати втягнути себе у війну, відвела свої війська від кордону. Однак німецька сторона звинуватила її в тому, що нібито французький літак скинув бомбу над німецьким містечком неподалік кордону, що спровокувало початок воєнних дій.

Фаза ескалації розпочинається моментом застосування сили та завершується її максимально можливим використанням, тобто кульмінацією конфлікту. Ескалація є сталою трансформацією зовнішньополітичної ситуації за шістьма основними параметрами:

За засобами боротьби між сторонами конфлікту, коли у фазі ескалації ситуація змінюється у напрямку застосування жорсткіших способів протистояння.

За масштабами протистояння, оскільки сторони збільшують обсяг ресурсів залучених у конфліктні дії, як і географічні межі зіткнення між ними.

За об'єктами спору у фазі ескалації спостерігається розширення кола питань, у яких сторони притримуються непримиренних позицій, а окрім того, ці протиріччя мають тенденцію до узагальнення і поступової трансформації суперництва між ними, аж до повного взаємного несприйняття.

За прагненнями сторін їх позиція трансформується від визнання необхідності досягнути певного результату до спрямованості на нанесення максимально можливої шкоди противнику і його виснаження.

За свідомістю осіб, що керують діями сторін. У цій фазі послідовно трансформується свідомість політичних лідерів держав. Йдеться про сприйняття цими особами мети конфліктних дій, яке на початку фази вирізняється егоїстичністю чи суперництвом, а наприкінці ескалації – антагоністичністю.

За кількістю учасників ескалація відзначається постійним зростанням кількості осіб і держав, задіяних у конфлікті. Кожна із конфліктуєчих сторін намагається залучити на свій бік союзників, а треті держави можуть втручатися на стороні однієї з них.

Фаза ескалації, починаючи зі взаємних активних силових дій сторін і до її завершення, характеризується постійним зростанням масштабів боротьби (зокрема і географічних), інтенсивним залученням найрізноманітніших засобів та ресурсів, спрямованих на посилення ворожих дій. Цей процес має двосторонньо спрямований характер, тобто розмах боротьби прямує до максимально можливого значення, її критичне загострення є вирішальним для всього конфлікту та служить основою його переходу в іншу якість.

Ескалація характеризується збільшенням питомої ваги об'єктів конфлікту в системі зовнішньополітичних пріоритетів, орієнтацією суспільства на важливість перемоги в конфлікті та його інституціоналізацією. Крім того, сторони вносять корективи до власних стратегій, нарощуючи ступінь своєї готовності до використання насильства. Фаза ескалації, сумнівна як початковий етап багатьох війн, є вирішальною для майбутнього конфлікту, а саме – для

визначення його форм, методів та шляхів розв'язання.

В ході ескалації конфлікту сторони переглядають свої цілі, сформульовані на початковому етапі. Як правило, такий перегляд відбувається в бік нарощення, що диктується намаганням послабити опонента, від якого у фазі ескалації очікують більш ворожої поведінки. Через це досі наявні можливості для порозуміння відтепер не розглядаються, а попередні варіанти розподілу об'єкта конфлікту відкидаються. Конфлікт загострюється внаслідок скорочення можливостей задоволення інтересів усіх сторін щодо існуючого об'єктного поля.

У цій фазі сторони конфлікту активно шукають зовнішньої та внутрішньої підтримки. Відбувається мобілізація суспільства й обґрунтування позицій та цілей, активізується пропаганда, вибудовується інформаційне забезпечення конфлікту. Міжнародні конфлікти в фазі ескалації характеризуються пошуком союзників. Ними можуть бути і партнери з коаліції, і міжнародні організації, "суспільна думка", організації колективної безпеки тощо. Зазвичай відбувається апеляція до міжнародно-правових норм та принципів, принаймні з боку деяких сторін конфлікту. В цій фазі часто внутрішні конфлікти інтернаціоналізуються, локальні – виходять за власні межі, а регіональне протистояння набуває глобальних ознак. Ескалація конфлікту означена переглядом сторонами своїх стратегій. При цьому вони більш схильні до одностороннього використання власних конкурентних переваг проти вразливих місць опонента, що призводить до подальшого розширення об'єктного поля конфлікту. Зміни у стратегіях сторін виявляються також у зростанні їхньої готовності до використання насильства, формами якого можуть виступати як епізодичні незначні провокації, так і систематичне погрожування або застосування сили. Перехід "порогу насильства" сторонами конфлікту має значний психологічний вплив, провокуючи на постійне нарощування обсягів його застосування. "Спіраль насильства", що формується таким чином, зруйнувати дуже важко.

Застосування насильства у фазі ескалації не усуває причин конфлікту і сприяє його інституціоналізації. Цим терміном позначається формування сталих форм конфліктної взаємодії, фіксування сприйняття сторонами одна одної як супротивників, визначення методів боротьби та її меж, формування специфічних інституцій, до яких сторони вдаються впродовж конфлікту.

4.3. Альтернативні варіанти розвитку міжнародної кризи

У подальшому можливі альтернативні варіанти розвитку ситуації – переростання кризи у воєнний конфлікт або її деескалація.

Фаза ескалації конфлікту є найнебезпечнішим викликом: йдеться я про розширення географічних кордонів конфлікту та зміну стратегії сторін із залученням насильницьких форм впливу. Якщо конфлікт не врегулювати в цій фазі, що вдається зробити надзвичайно рідко, він переходить у фазу інституціоналізації, яку ми можемо розглядати і окремою фазою, і проміжним етапом.

Інституціоналізація конфлікту характеризується збереженням його основних параметрів, тривалим, відкритим протистоянням. У цій фазі сторони існують в умовах конфлікту, за його вимогами та підпорядковують життя суспільства цілям, яких прагнуть досягти в конфлікті. Протистояння сторін стабілізується, набуває сталих рис. Змінюватися можуть окремі елементи конфлікту, проте сам він, як система відносин, залишається незмінним. Інституціоналізоване протистояння може тривати і декілька днів, і кілька десятиліть або століть.

У цій стадії конфлікту використання насильства стає нормою, обмеження слабшають або і зовсім зникають. Зростають перешкоди на шляху взаємного порозуміння сторін, зменшується довіра, дедалі очевиднішими стають намагання приховати свої слабкі сторони та небажання внаслідок цього йти на компроміси, посилюється впевненість у тому, що ресурси, затрачені на продовження конфлікту, є меншими, ніж можливі втрати внаслідок неприйнятного врегулювання. Залежно від типу конфлікту така трансформація може відбуватися швидко або повільно. Наприклад, для територіальних конфліктів характерним є швидка інституціоналізація конфлікту, для економічних – повільніша. Крім змін у відносинах суб'єктів між собою, в цій фазі відбувається і формування реакції середовища конфлікту на

його існування. Проявляється реакція потенційних союзників та зацікавлених сторін, частина з яких може втягнутися в конфлікт.

Фаза інституціалізації та стабілізації конфлікту є важливим етапом для його розвитку і подальшого врегулювання. Саме в цій стадії сторони випробовують всі наявні засоби для завершення конфлікту на свою користь, і лише якщо ті виявляються неефективними, виникає готовність до деескалації та врегулювання.

Фаза деескалації є останньою та кінцевою для будь-якого конфлікту, тобто він прямує від найбільш можливого розмаху боротьби до поступового загасання. Вона розпочинається у точці кульмінації, коли сторони конфлікту вичерпують необхідні для боротьби ресурси, боротьба не дає до очікуваних результатів, втрачається соціальна підтримка дій уряду, витрати на продовження боротьби неприпустимо зростають.

У цій фазі можливі два варіанти розвитку конфлікту. У першому випадку результатом боротьби стає знесення однієї зі сторін, яка при цьому змушена поступатися на користь сильнішої. Тобто протиріччя розв'язується на користь сторони, яка зуміла дієво вплинути на протилежну, змусивши її до певних дій чи бездіяльності, або завдати поразки. У другому випадку знесення конфліктуючих сторін призводить до зниження рівня протиборства, а отже, і до загасання конфлікту. Така ситуація змушує обидві сторони шукати компромісне рішення або просто зафіксувати статус-кво на певному рівні напруженості відносин.

Неостаточне розв'язання суперечності, що спричинила конфлікт або зафіксувала певний рівень напруженості у стосунках між конфліктуючими сторонами, є основою для повторної ескалації конфлікту. Власне такі конфлікти мають затяжний характер, періодично загасаючи, вони знову вибухають з новою силою.

Повне припинення конфліктів можливе лише тоді, коли суперечність, що зумовила його виникнення, у той чи інший спосіб розв'язана. Деескалація конфлікту багато в чому є протилежною за проявами до його ескалації, її передумовами виступають взаємне виснаження сторін та усвідомлення ними неможливості перемогти в конфлікті на підставі односторонніх дій. Такий раціональний висновок робить затягування конфлікту не вигідним. Отже, оцінка стратегічних перспектив, порівняно із фазою інституціалізації, змінюється. Сторони конфлікту, що доходять такого висновку, перелаштовуються на досягнення двох рівнозначних цілей: зниження рівня напруги в конфлікті та забезпечення мінімального гарантованого рівня власної безпеки (у конфліктах, опосередковано пов'язаних з безпекою, – захист мінімально прийнятних результатів конфлікту).

Передумовами деескалації конфлікту можуть стати як усвідомлення сторонами безперспективності подальшого протистояння, так і зміна співвідношення сил між ними впродовж конфлікту, внаслідок чого відкриваються перспективи швидкої перемоги одного із суб'єктів. У конфлікт можуть також втрутитися інші учасники, змінивши або співвідношення сил, або процедури й шляхи розподілу об'єкта конфлікту. Іноді конфлікт вбирає в себе декілька послідовних змін фаз деескалації та ескалації, коли досягнуті домовленості порушуються, а хистка взаємна довіра руйнується внаслідок односторонніх дій. Віднайдення механізмів підтримання довгострокової стабільності та гарантування сторонам мінімального рівня захищеності їхніх інтересів – важливе завдання на стадії деескалації конфлікту.

Основною проблемою в процесі деескалації для сторін конфлікту є її сутнісні загрози: адже в ході конфлікту сторона, що послаблює власні позиції, ризикує програти, а без такого послаблення деескалації бути не може. В цьому можна пересвідчитися на прикладах уже згадуваної дилеми безпеки або в теоретико-ігровому варіанті відомої стратегічної гри – “дилема в'язня”. І в одному, і в іншому випадках стратегічна невизначеність не дає сторонам змоги обирати стратегії співробітництва. З цієї причини деескалація – це послідовність дуже обмежених поступок, основна мета яких продемонструвати готовність до зміни позиції.

Разом із позиціями змінюється і сприйняття сторонами самого конфлікту, що видається для них спільною проблемою. Ця проблема вимагає вирішення, а щоб її вирішити, сторонам необхідно стати партнерами. Партнерство в цьому разі означає визнання легітимності та

обґрунтованості вимог одна одної та пошук спільних стратегій, спрямованих на вироблення компромісного рішення. Конфлікти, в яких об'єктне поле піддається розширенню та розподілу, проходять стадію деескалації швидше.

Успішна деескалація переводить конфлікт у стадію **врегулювання**. Врегулювання конфлікту передбачає зближення позицій сторін та зняття найгостріших протиріч у відносинах між ними. Врегулювання може бути частковим, спрямованим лише на найочевидніші прояви конфлікту. В ньому закладено потенціал внесення коректив у сприйняття сторонами об'єкта конфлікту та одна одної, внаслідок чого досягається компроміс. Останній може бути і постійним, і тимчасовим. Надійність і тривалість компромісу залежать від переговорної техніки сторін, яка впливає на розподіл цінностей, що лежать в основі конфлікту. Компроміс, який залишає у всіх сторін враження, що вони отримали достатню частину, є ідеальною метою врегулювання конфлікту. В деяких ситуаціях такого компромісу досягти надзвичайно складно, особливо в конфліктах міжнародних. Коли об'єктом є безпека, важко задовольнитися мінімумом і бути впевненим у достатності досягнутого. Звідси, досягнення компромісу і зняття гострих протиріч стосовно деяких аспектів конфлікту не гарантує, що відносини між сторонами не повернуться до латентної конфліктної фази.

Надати такі гарантії може розв'язання конфлікту – комплексне і повне усунення його причин, яке має відповідати певним вимогам.

Зняття протиріччя стосовно об'єкта конфлікту. Йдеться про “зникнення” причини конфлікту або коли втрачається значимість причини. Зазвичай це відбувається внаслідок розподілу об'єкта конфлікту, причому такого розподілу, який хоча б мінімально відповідає уявленням про справедливість усіх його суб'єктів. В іншому разі причина конфлікту може зникнути лише разом із однією або кількома його сторонами. Таким чином, вичерпаність протиріччя передбачає згоду сторін із результатом конфлікту та пристосування його до своїх систем цінностей.

Здатність сторін до підтримання та самостійного налагодження нових відносин. Врегулювання конфлікту можна вважати ефективним, якщо процес не потребує постійного або тривалого зовнішнього втручання для попередження нової ескалації.

Інноваційність розв'язання конфлікту. Знайдений компроміс має забезпечувати встановлення нових відносин між сторонами, коли зникають підстави для рецидиву конфлікту. Рішення, які не виконують таких функцій, є лише тимчасовими заходами, яким під силу повернути конфлікт до латентної фази, але не попередити загострення старих протиріч. Ефективне управління конфліктами має пропонувати інноваційні рішення.

Розв'язання міжнародного конфлікту – тривалий процес, який переважно вимагає одночасного комплексного втілення сформульованих вимог. На практиці лише обмежене коло конфліктів піддається такому врегулюванню, найчастіше у тих випадках, коли попередній розвиток конфлікту вже змінив структуру відносин, значно послабивши його сторони. Але таке, “природне”, вирішення подеколи стає неприйнятним, оскільки чітко виявляє дисфункції конфлікту, його негативні, руйнівні особливості. Тому світове співтовариство, окремі держави та міжнародні організації шукають засобів ефективного втручання в перебіг конфліктів, сприяючи їх врегулюванню. Часом таке втручання стає предметом дискусій, оскільки, розв'язуючи один конфлікт, може містити небезпеку створення нового. Врегулювання міжнародних конфліктів багато в чому залишається питанням, яке вирішується шляхом “проб та помилок”.

У разі успішного розв'язання конфлікт переходить у завершальну фазу – **постконфліктного будівництва та примирення**. Як правило, ці два основні елементи і є змістом цієї фази Постконфліктне будівництво стосується насамперед розбудови інституцій та процедур, що регулюватимуть відносини сторін після завершення конфлікту. Примирення має на меті заходи відновлення довіри, зниження порога ворожості та ін. Часто формальним кроком постконфліктного будівництва виступає укладання мирної угоди. Але мирні угоди в історії міжнародних відносин у багатьох випадках забезпечували лише перемир'я, але аж ніяк

не стабільний і тривалий мир. Натомість сторони припиняли боротьбу внаслідок виснаження, зберігаючи як високий рівень недовіри одна до одної, так і готовність поновити конфлікт за першої зручної нагоди. Таке розв'язання, безумовно, не можна вважати інноваційним та ефективним.

Повноцінне постконфліктне будівництво передбачає зміни структури конфлікту, які охоплюють:

- визнання сторонами взаємної відповідальності в конфлікті, включно до відповідальності за його розв'язання та форми;
- готовність сторін до подолання негативних наслідків конфлікту та виправлення здійснених помилок. Для їх встановлення необхідні спеціальні процедури, як-то: суди, трибунали, допомога посередників тощо;
- зміни в сферах, що породили конфлікт, віднайдення нових форм взаємодії та розподілу цінностей, які є предметом інтересу всіх сторін конфлікту;
- перебудову старих та за необхідності запровадження нових інституцій підтримки відносин між сторонами.

Процес примирення між сторонами конфлікту є невіддільним атрибутом його розв'язання. Якщо постконфліктне будівництво здебільшого спрямоване на відновлення політичних, економічних, соціальних інституцій, функцій і процесів, то примирення стосується вдосконалення заходів зміцнення довіри між сторонами конфлікту, а інколи – навіть встановлення такої довіри, мінімізації історичної ворожнечі чи руйнації ворожих стереотипів. Апелюючи до історичного досвіду, примирення вимагає зміни його трактування сторонами, відмови від давніх претензій, визнання нових реалій або обставин. Актуальність думки, що конфлікт існує насамперед у свідомості його суб'єктів, безпосередньо підтверджується в процесі примирення.

Визначення фаз міжнародного конфлікту є методологічним прийомом. Для зручності сприйняття безліч фактів та подій, пов'язаних із конфліктом, групуються та систематизуються як порівняно самостійні підсистеми. Це – швидше особливості нашого сприйняття, а не атрибути самого конфлікту. Існують конфлікти, які не знають деяких фаз. Але більшість з них все-таки розвивається за традиційним алгоритмом. Послідовно переходячи фази свого розвитку, конфлікт змінюється. Трансформуються інтереси сторін, об'єкт конфлікту, реакція зовнішнього середовища. Самі суб'єкти конфлікту також можуть змінюватися. Кожна фаза конфлікту, навіть загрозлива фаза ескалації, надає специфічних можливостей для спрямування його в конструктивне русло. Разом із тим кожна фаза несе в собі виклики, нейтралізувати які учасники конфлікту можуть не завжди.

Література:

Основна: 2, 5, 14, 15.

Додаткова: 1, 5, 6, 8.

ЛЕКЦІЯ 9. Класифікація та види міжнародних конфліктів.

Час проведення – 2 год.

Конфлікт і криза у міжнародних відносинах. Класифікація міжнародних криз. Міжнародні економічні конфлікти. Міжнародні енергетичні конфлікти. Міжнародні політичні конфлікти. Міжнародні релігійні конфлікти. Міжнаціональні конфлікти. Основні рівні аналізу міжнародних конфліктів. Теорія силової рівноваги в аналізі міжнародних конфліктів. Теорії гегемоністичної стабільності та перетікання силових ресурсів. Геополітичний, економічний, соціальний, та соціокультурний аналіз ситуації міжнародної безпеки в контексті міжнародного

конфлікту. Структурні та безпосередні причини розгортання міжнародних конфліктів. Основні актори міжнародних конфліктів та їхні інтереси.

Література:

Основна: 1, 5, 11, 16.

Додаткова: 1, 3, 7, 8.

ЛЕКЦІЯ 10. Міжнародні та транснаціональні конфлікти.

Час проведення – 2 год.

Інститут розв'язання міжнародних конфліктів. Дипломатичні засоби вирішення міжнародних конфліктів. Правові засоби вирішення міжнародних конфліктів. Роль ООН у вирішенні міжнародних конфліктів. Міжнародний суд як головний судовий орган ООН. Гуманітарна інтервенція як метод врегулювання конфліктів. Превентивна дипломатія. Основні причини поширення транснаціональних конфліктів в сучасному світі. Вплив процесів глобалізації на транснаціональні конфлікти. Типи транснаціональних конфліктів. Шляхи вирішення транснаціональних конфліктів.

Література:

Основна: 4, 9, 10, 13, 17.

Додаткова: 4, 8.

ЛЕКЦІЯ 11. Способи та форми врегулювання міжнародних конфліктів.

Час проведення – 4 год.

Методи та форми врегулювання конфліктних ситуацій. Традиційні методи. Роль та послуги третьої сторони. Посередництво. Компроміс. Роль ООН в урегулюванні конфліктів. Роль міжнародного права у врегулюванні конфліктів. Роль домовленостей між наддержавами й великими державами у врегулюванні міжнародних конфліктів.

Основні напрями в дослідженні міжнародних конфліктів. «Стратегічні дослідження». «Дослідження конфлікту». «Дослідження миру». Основні дослідницькі центри. Йоган Галтунг. К. Уолт. Д. Сінгер. Зростання значення переговорів в сучасних міжнародних відносинах. Особливості підготовки і організації міжнародного переговорного процесу. Стратегія і тактика переговорного процесу. Механізми врегулювання конфліктів. Дипломатичні методи. Економічні механізми. Гуманітарні операції. «Силовий спосіб» врегулювання міжнародних конфліктів. Інформаційний, правовий і військовий елемент у врегулюванні конфліктів. Гуманітарна допомога в процесі врегулювання конфлікту. Міжнародно-правові форми врегулювання війн та збройних конфліктів. Характеристика збройних конфліктів (війна, міжнародний військовий конфлікт, внутрішній збройний конфлікт, насильницькі дії тощо).

Література:

Основна: 2, 6, 7, 15, 17.

Додаткова: 2, 7, 8.

ЛЕКЦІЯ 12. Міжнародні конфлікти та сучасні моделі міжнародної безпеки.

Час проведення – 2 год.

Особливості сучасних міжнародних конфліктів. Поняття і структура міжнародної безпеки. Поняття міжнародної стабільності та безпеки. Зловживання силою у міжнародній політиці. Зростання ролі недержавних рухів та об'єднань етнічної, релігійної та сепаратистської спрямованості. Дж. Розенау про «роздвоєння міжнародної арени».

Держава як джерело стабільності й конфлікту. Геополітичні зміни сучасної системи міжнародної безпеки. «Держави, що падають». Етнічна, релігійна, ресурсна основа міжнародних конфліктів. Нові учасники конфліктів. Зміна характеру конфліктів. Превентивна дипломатія. Безпека та м'яка безпека.

Типи систем міжнародної безпеки. Роль ООН у системі контролю глобальної безпеки. Функції ради безпеки ООН. Рівновага сил у світовій політиці. Блокова система безпеки. Система колективної безпеки. Європейський Союз, Західноєвропейський Союз, Рада Європи, Організація з безпеки та співробітництва в Європі, Північноатлантичний союз та ін. Договір про колективну безпеку. Коопераційна система безпеки.

Література:

Основна: 1, 4, 9, 11, 12.

Додаткова: 4, 6, 7.

2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК СТУДЕНТІВ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ.

Тема 1: Глобалізація як тенденція сучасного розвитку.

Практичне заняття: 1

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання для розгляду на практичному занятті:

1. Глобалізація як явище.
2. Глобальна безпека - основні етапи розвитку та поняття..
3. Співвідношення понять глобальна безпека, міжнародна безпека та міжнародні конфлікти.
4. Традиційні загрози глобальній безпеці.
5. Міжнародна криза як специфічна форма міжнародного конфлікту.

Самостійна робота – 9 год.

Завдання для самостійної роботи студентів:

1. Ознайомитися з лекційним матеріалом та з рекомендованою літературою за темою та бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття.
2. Підготувати доповідь за темою (на вибір).

3. Дослідити явище глобалізації як явища в сучасному світі.
4. Підготувати презентацію на тему «вплив глобалізації на світ».

Література:

Основна: 2, 3, 5, 7, 10, 11, 15.

Додаткова: 2, 3, 5.

Тема 2: Основні концепції системи безпеки.

Практичне заняття: 2

Час проведення – 1 год.

Навчальні питання для розгляду на практичному занятті:

1. Основні поняття та категорії системи безпеки.
2. Поняття концепцій безпеки.
3. Поняття та види безпеки.
4. Засоби та ресурси забезпечення безпеки.
5. Критерії і пріоритети міжнародної та національної безпеки.

Самостійна робота – 10 год.

Завдання для самостійної роботи студентів:

1. Ознайомитися з лекційним матеріалом та з рекомендованою літературою за темою та бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття.
2. Підготувати доповідь за темою (на вибір).
3. Визначте основні загрози національній безпеці України.
4. Визначте основні заходи, які вживає України для протидії загрози національній безпеці.

Література:

Основна: 4, 6, 11, 13, 15.

Додаткова: 2, 4, 6.

Тема 3: Глобальна та національна безпека - виклики XXI століття.

Практичне заняття: 3

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання для розгляду на практичному занятті:

1. Поняття національної і глобальної безпеки.
2. Особливості концепцій національної безпеки європейських держав.
3. Національна безпека як складова глобальної безпеки.
4. Поняття «загроза», «виклик» та «ризик» в теорії національної безпеки.
5. Концептуальні підходи щодо забезпечення національної безпеки.

Самостійна робота – 8 год.

Завдання для самостійної роботи студентів:

1. Ознайомитися з лекційним матеріалом та з рекомендованою літературою за темою та бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття.
2. Підготувати доповідь за темою (на вибір).

3. Визначте основні загрози глобальній і національній безпеці.
4. Підготувати презентацію (тема за вибором)

Література:

Основна: 2, 4, 7, 9, 10, 11, 12, 15.

Додаткова: 1, 4, 8.

Тема 4: Нові загрози для міжнародної безпеки.

Практичне заняття 4:

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання для розгляду на практичному занятті:

1. Збройні конфлікти в сучасному світі.
2. Сталий розвиток та міжнародна безпека.
3. Основні напрямки міжнародного співробітництва з проблематики зміни клімату.
4. Проблема ресурсів у світовій політиці.
5. Глобальні наслідки освоєння «нових політичних просторів».

Самостійна робота – 9 год.

Завдання для самостійної роботи студентів:

1. Ознайомитися з лекційним матеріалом та з рекомендованою літературою за темою та бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття.
2. Підготувати доповідь за темою (на вибір).
3. Проаналізувати найбільші загрози міжнародній безпеці в XXI ст.
4. Підготувати презентацію (тема за вибором)

Література:

Основна: 7, 8, 9, 11, 12, 14, 15,

Додаткова: 4, 7.

Тема 5. Сучасний тероризм як загроза міжнародної безпеці.

Практичне заняття 5:

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання для розгляду на практичному занятті:

1. Тероризм як явище.
2. Сучасний тероризм як вид асиметричної війни.
3. Питання нерозповсюдження ядерної зброї.
4. Міжнародний тероризм як фактор міжнародних відносин.
5. Основні тенденції та форми розвитку міжнародного тероризму.

Самостійна робота – 9 год.

Завдання для самостійної роботи студентів:

1. Ознайомитися з лекційним матеріалом та з рекомендованою літературою за темою та бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття.

2. Підготувати доповідь за темою (на вибір).
3. Проаналізувати найвідоміші терористичні акти.
4. Підготувати презентацію (тема на вибір)

Література:

Основна: 2, 5, 7, 8, 9, 11, 12.

Додаткова: 3, 5, 8.

Тема 6. Сучасні загрози нових технологій.
(практичне заняття не передбачене)

Самостійна робота – 9 год.

Завдання для самостійної роботи студентів:

1. Ознайомитися з лекційним матеріалом та з рекомендованою літературою за темою та бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття.
2. Підготувати доповідь за темою (на вибір).
3. Проаналізувати сучасні загрози, які становлять новітні технології.
4. Підготувати презентацію (тема на вибір)

Література:

Основна: 5, 7, 9, 11, 12, 15

Додаткова: 3, 4, 7.

Тема 7. Human Security.
(практичне заняття не передбачене)

Самостійна робота – 9 год.

Завдання для самостійної роботи студентів:

1. Ознайомитися з лекційним матеріалом та з рекомендованою літературою за темою та бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття.
2. Підготувати доповідь за темою (на вибір).
3. Розібратись, що таке «Human security», і що розуміти під цим поняттям.
4. Підготувати презентацію (тема на вибір).

Література:

Основна: 4, 6, 11, 13, 15.

Додаткова: 2, 4, 6.

**РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНИХ
КОНФЛІКТІВ.**

Тема 8. Феномен міжнародного конфлікту у світовій політиці.

Практичне заняття 6:

Час проведення – 1 год.

Навчальні питання для розгляду на практичному занятті:

1. Теорія конфлікту.
2. Міжнародні конфлікти в системі сучасних міжнародних відносин.
3. Проблема наукового визначення міжнародного конфлікту.
4. Взаємозв'язок між національними інтересами та міжнародними конфліктами.
5. Класифікація та види міжнародних конфліктів.
6. Основні типи міжнародних конфліктів.

Самостійна робота – 8 год.

Завдання для самостійної роботи студентів:

1. Ознайомитися з лекційним матеріалом та з рекомендованою літературою за темою та бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття.
2. Підготувати доповідь за темою (на вибір).
3. Проаналізувати міжнародні конфлікти XX – XXI ст.
4. Підготувати презентацію (тема на вибір)

Література:

Основна: 2, 5, 14, 15.

Додаткова: 1, 5, 6, 8.

Тема 9. Класифікація та види міжнародних конфліктів.

Практичне заняття 7:

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання для розгляду на практичному занятті:

1. Класифікація міжнародних криз.
2. Міжнародні економічні конфлікти.
3. Міжнародні енергетичні конфлікти.
4. Міжнародні політичні конфлікти.
5. Міжнародні релігійні конфлікти.
6. Основні актори міжнародних конфліктів та їхні інтереси.

Самостійна робота – 8 год.

Завдання для самостійної роботи студентів:

1. Ознайомитися з лекційним матеріалом та з рекомендованою літературою за темою та бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття.
2. Підготувати доповідь за темою (на вибір).
3. Подивитись документальні фільми по найвідоміші конфлікти.
4. Підготувати презентацію (тема на вибір)

Література:

Основна: 1, 5, 11, 16.

Додаткова: 1, 3, 7, 8.

Тема 10. Міжнародні та транснаціональні конфлікти.

Практичне заняття 8:**Час проведення – 2 год.****Навчальні питання для розгляду на практичному занятті:**

1. Типи транснаціональних конфліктів.
2. Інститут розв'язання міжнародних конфліктів.
3. Правові засоби вирішення міжнародних конфліктів.
4. Роль ООН у вирішенні міжнародних конфліктів.
5. Основні причини поширення транснаціональних конфліктів в сучасному світі.

Самостійна робота – 9 год.

Завдання для самостійної роботи студентів:

1. Ознайомитися з лекційним матеріалом та з рекомендованою літературою за темою та бути готовими відповісти на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття.
2. Підготувати доповідь за темою (на вибір).
3. Проаналізувати транснаціональні як загрозу міжнародній безпеці.
4. Підготувати презентацію (тема на вибір)

Література:

Основна: 4, 9, 10, 13, 17.

Додаткова: 4, 8.

Тема 11. Способи та форми врегулювання міжнародних конфліктів.Практичне заняття 9:**Час проведення – 1 год.****Навчальні питання для розгляду на практичному занятті:**

1. Методи та форми врегулювання конфліктних ситуацій.
2. Роль міжнародного права у врегулюванні конфліктів.
3. Основні напрями в дослідженні міжнародних конфліктів.
4. Роль ООН в урегулюванні конфліктів.

Самостійна робота – 9 год.

Завдання для самостійної роботи студентів:

1. Ознайомитися з лекційним матеріалом та з рекомендованою літературою за темою та бути готовими відповісти на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття.
2. Підготувати доповідь за темою (на вибір).
3. Проаналізувати, які існують дієві способи врегулювання міжнародних конфліктів.
4. Підготувати презентацію (тема на вибір)

Література:

Основна: 2, 6, 7, 15, 17.

Додаткова: 2, 7, 8.

Тема 12. Міжнародні конфлікти та сучасні моделі міжнародної безпеки. (практичне заняття не передбачене)

Самостійна робота – 8 год.

Завдання для самостійної роботи студентів:

1. Ознайомитися з лекційним матеріалом та з рекомендованою літературою за темою та бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття.
2. Підготувати доповідь за темою (на вибір).
3. Проаналізувати, яким чином провідні держави обирають моделі захисту національної безпеки.
4. Підготувати презентацію (тема на вибір).

Література:

Основна: 1, 4, 9, 11, 12.

Додаткова: 4, 6, 7.

3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ММ-ПРЕЗЕНТАЦІЙ з використанням Microsoft PowerPoint

Мультимедійна презентація – інструмент, що дозволяє передавати інформацію у візуалізованому, схематичному вигляді, що підвищує її цінність.

Загальні вимоги: наявність титульного слайду, на якому зазначаються: тема доповіді, ПІБ студента, навчальна група та факультет; дотримання єдиного стилю оформлення усіх слайдів; дотримання прийнятих правил орфографії, пунктуації, скорочень і правил оформлення тексту (відсутність точки в заголовках і т.д.); перелік використаних джерел (на останньому слайді); не менше 15 слайдів.

Вимоги до дизайну: використання корпоративного шаблону факультету (наявність на всіх слайдах назви, логотипу та електронної адреси факультету МЕВ та ТБ); використання не більше трьох кольорів на одному слайді (один для фону, другий для заголовків, третій для тексту); при виборі кольору тексту та заливки діаграм дотримуватись правила 3-х кольорів – використовувати три основні кольори та їх відтінки; уникати зміни фону слайдів (у виключних випадках, використовувати комфортні тони).

Вимоги до вмісту слайдів: на слайді бажано подавати: одне ключове поняття; 7–8 рядків тексту; одну діаграму з аналітичним коментарем; одну схему SmartArt; зміст презентації має відповідати меті та завданням доповіді; розташування інформації на слайді – переважно горизонтальне, зверху вниз по головній діагоналі; найбільш важлива інформація має розташовуватися в центрі екрану; якщо на слайді картинка – напис розміщується під нею.

Вимоги до тексту: стислість і лаконічність викладу, максимальна інформативність тексту; для подання текстового матеріалу використовувати шрифт з розміром – 20 пт, мінімально і лише у виключних випадках – 14 пт; використовувати шрифти без зарубок і не більше 1–2-х варіантів шрифтів; довжина рядка не більше 36 знаків; відстань між рядками рекомендована усередині абзацу 1,5, а між –абзаців – 2 інтервали; форматовувати текст по ширині, не допускати «рваних» країв тексту; підкреслення використовується лише в гіперпосиланнях.

Вимоги до візуального і анімаційного ряду: матеріал має бути структурований, у тому числі в схемах та організаційних діаграмах; матеріал за потреби підкріплювати доречними графічними зображеннями та відео-фрагментами; цифрові дані краще представляти у вигляді таблиць та діаграм, витриманих у стриманих кольорах; давати посилання на мультимедійний зміст і хмарні дані через функцію гіперпосилання; якість зображення (контраст зображення по

відношенню до фону; відсутність «зайвих» деталей на фотографії або картинці, яскравість і контрастність зображення); якість музичного ряду (ненав'язливість музики, відсутність сторонніх шумів); ефекти анімації застосовувати для акцентування уваги на визначених моментах, поетапного виведення вмісту слайду на екран, для демонстрації руху або послідовності дій.

4. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ ЕСЕ

Есе – самостійна творча письмова робота, ознакою якої є особистісний характер сприймання проблеми та її осмислення, невеликий обсяг, вільна композиція, невимушеність та емоційність викладу.

Мета есе полягає в розвитку навичок самостійного творчого мислення й письмового послідовного викладу власних думок.

Есе дозволяє авторові навчитися чітко й грамотно формулювати думки, структурувати інформацію, використовувати основні категорії аналізу, виділяти причиново-наслідкові зв'язки, ілюструвати поняття відповідними прикладами, аргументувати свої висновки; володіти науковим стилем мовлення.

Есе виражає індивідуальні враження й міркування автора з конкретного приводу або предмета й не претендує на вичерпне трактування. Відносно обсягу й функції межує, з одного боку, з науковою статтею й літературним нарисом (з яким есе нерідко плутають), з іншого боку – з філософським трактатом. Есеїстичному стилю властиві образність, рухливість асоціацій, нерідко антитиповість мислення, орієнтування на інтимну відвертість і розмовну інтонацію.

Види есе:

1) Вільне – невеликий обсяг (7–10 речень); вільна форма і стиль викладу; довільна структура; обов'язкова вимога – наявність позиції автора.

2) Формальне – дотримання структури тексту; наявність відповідних компонентів (тези, аргументи, приклади, оцінювальні судження, висновки); обґрунтування (аргументування) тези.

Види формального есе:

- інформаційне (есе-розповідь, есе-визначення, есе-опис);
- критичне;
- есе-дослідження (порівняльне есе, есе-протиставлення, есе причини-наслідку, есе-аналіз).

Вимоги до формального есе:

1. Обсяг – 2–3 сторінки тексту (200–300 слів).
2. Есе повинно сприйматися як цілісний твір, ідея якого зрозуміла й чітка.
3. Кожен абзац есе розкриває одну думку.
4. Необхідно писати стисло і ясно. Есе не повинно містити нічого зайвого, має нести лише інформацію, необхідну для розкриття ідеї есе, власної позиції автора.
5. Есе має відрізнятися чіткою композиційною побудовою, бути логічним за структурою. В есе, як і в будь-якому творі, повинна простежуватися внутрішня логіка, що визначається, з одного боку, авторським підходом до обговорюваного питання, а з іншого – самим питанням. Необхідно уникати різких стрибків від однієї ідеї до іншої, думка має розкриватися послідовно.
6. Есе повинно засвідчити, що його автор знає й осмислено застосовує теоретичні поняття, терміни, узагальнення, ідеї.
7. Есе має містити переконливе аргументування порушеної проблеми.

Есе повинне містити: чіткий виклад суті поставленої проблеми, включати самостійно проведений аналіз цієї проблеми з використанням концепцій і аналітичного інструментарію, розглянутого в рамках дисципліни, висновки, що узагальнюють авторську позицію з поставленої проблеми.

Структура есе:

Есе складається з таких частин – вступ, основна частина, висновок.

Вступ – обґрунтування вибору теми есе (1–2 абзаци). На цьому етапі дуже важливо правильно сформулювати тезу, яку Ви розкриєте в основній частині. У вступі фокусується увага на проблематиці есе, ставляться ключові питання. Не зайвим буде вказівка на актуальність (значимість для сучасного суспільства) проблеми есе. На цьому етапі дуже важливо правильно **сформулювати питання, на які ви збираєтеся знайти відповідь у ході свого дослідження**. При роботі над вступом можуть допомогти відповіді на наступні питання: «Чи потрібно давати визначення термінам, що пролунали в темі есе?», «Чому тема, яку я розкриваю, є важливою в даний момент?», «Які поняття будуть залучені в мої міркування?», «Чи можу я розділити тему на трохи більше дрібних підтем?» і т. д. Використовуйте «пастки» для залучення уваги, такі як: цитата, вірш, питання, роздуми, незвичайні факти, ідей або смішні історії. Немає необхідності висловлювати в першій пропозиції основну думку. Уникайте таких фраз, як «Це есе про...» або «Я збираюся говорити про...».

Основна частина – теоретичні основи обраної проблеми й виклад основного питання (3–5 абзаци). Ця частина припускає розвиток аргументації й аналізу, а також обґрунтування їх, виходячи з наявних даних, інших аргументів і позицій. Тут мало погодитися або не погодитися з чієюсь думкою, необхідно продовжити або доповнити її. Аргументи повинні бути послідовними. Кожна думка має підкріплюватися доказами. У процесі побудови есе необхідно пам'ятати, що один абзац повинен містити тільки одне твердження й відповідний доказ. Виражайте свої думки зрозуміло. Підкріплюйте основні ідеї фактами, роздумами, ідеями, яскравими описами, цитатами або іншою інформацією чи матеріалами. Один зі способів визначення основних пунктів есе та логічності висвітлення теми в цілому – використання підзаголовків для позначення в головній частині ключових моментів аргументованого викладення.

Висновок – узагальнення й аргументовані висновки до теми, які підсумовують есе або ще раз вносять пояснення, підкріплюють зміст і значення викладеного в основній частині (1–2 абзаци). Проявіть вашу позицію щодо порушеної проблеми. Методи, що рекомендують для складання висновка: повторення, ілюстрація, цитата. Висновок може містити такий дуже важливий, що доповнює есе, елемент як вказівка на застосування дослідження, на розвиток взаємозв'язків з іншими проблемами.

При оцінюванні есе в центрі уваги знаходиться: здібність розуміти, оцінювати та встановлювати зв'язки між ключовими моментами проблем та запитань; уміння диференціювати протилежні підходи та моделі, застосовуючи їх до емпіричного матеріалу або дискусії з принципових питань; здібність критично та незалежно оцінити наявні дані, точку зору, позицію, аргументи; здатність до застосування аналітичних підходів, моделей тощо.

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК СТУДЕНТІВ, ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ РОБІТ

Перелік екзаменаційних питань

1. Роль глобальної безпеки для суверенітету держави, стабільності в регіоні, миру у світі.
2. Основні проблеми міжнародної безпеки.
3. Філософський, політологічний та правовий зміст національної та міжнародної безпеки.
4. Основні поняття та категорії системи безпеки.
5. Теоретичні підходи до сутності міжнародних конфліктів.
6. Взаємозв'язок з між національними інтересами та міжнародними конфліктами.
7. Гносеологія виникнення напруги у міжнародних відносинах.

8. Теоретичні підходи до сутності міжнародних конфліктів.
9. Історичні етапи виникнення напруги у міжнародних конфліктах.
10. Поняття та структура міжнародного конфлікту.
11. Особливості філософського знання про міжнародний конфлікт.
12. Типологія філософських поглядів стосовно конфлікту.
13. Причини виникнення міжнародних конфліктів.
14. Теологічні концепції міжнародних конфліктів.
15. Поняття концепцій безпеки.
16. Системи національної і колективної безпеки.
17. Науково-теоретичні концепції проблем безпеки.
18. Концепція національної та міжнародної безпеки.
19. Політичний та соціальний підходи до формування системи безпеки.
20. Суб'єкти та об'єкти безпеки. Система забезпечення безпеки.
21. Критерії безпеки. Проблема визначення загроз безпеці держави, регіону, світу.
22. Потенційні загрози національній безпеці.
23. Поняття потенціалу безпеки та його складники. Критерії і пріоритети міжнародної та національної безпеки.
24. Погляди політичного реалізму на причини міжнародних конфліктів.
25. Методологія дослідження міжнародних конфліктів: загальний огляд.
26. Типологія міжнародних конфліктів: критерії та підходи.
27. Основні типи сучасних міжнародних конфліктів.
28. Поняття військово-політичної безпеки: воєнна політика, оборонна політика.
29. Геостратегія, воєнно-політичні інтереси, воєнно-політичні відносини.
30. Військове співробітництво, воєнно-політична обстановка, воєнно-політичний блок.
31. Воєнно-політичні концепції, воєнні доктрини, воєнно-стратегічні концепції.
32. Міжнародно-правові гарантії, суб'єкти воєнної політики,
33. засоби та ресурси забезпечення воєнно-політичної безпеки, воєнний потенціал.
34. Збройні сили як інститут забезпечення воєнно-політичної безпеки.
35. Воєнно-політична стабільність, воєнно-політичний конфлікт, воєнно-політична криза.
36. Формування сучасної системи безпеки у Європі.
37. Міжнародні системи військової безпеки.
38. Роль НАТО у формуванні та підтриманні європейської і світової безпеки.
39. Сучасні процеси політичної глобалізації та економічної інтеграції з позицій міжнародної безпеки.
40. Проблеми необхідності формування нової системи безпеки.
41. Геополітичні зміни сучасної системи міжнародної безпеки.
42. Теоретичні засади створення міжнародних структур безпеки.
43. Аналіз впливу міжнародних організацій на стан і перспективи розвитку простору безпеки.
44. Поняття і структура міжнародної безпеки. Поняття міжнародної стабільності.
45. Проблеми забезпечення глобальної безпеки.
46. Конструктивний потенціал конфліктів і міжнародна безпека.
47. Передумови поширення етнонаціональних конфліктів у постбіполярному світі.

48. Основні механізми управління етнонаціональними конфліктами.
49. Вплив кризи американського лідерства на міжнародну конфліктогенність.
50. Основні джерела дестабілізації та ризику у постбіполярній системі міжнародних відносин.
51. Вплив процесів глобалізації на транснаціональні конфлікти.
52. Типи транснаціональних конфліктів.
53. Міжнародні організації системи безпеки.
54. Основні напрямки забезпечення міжнародної безпеки.
55. Геополітичні зміни сучасної системи міжнародної безпеки.
56. Теоретичні засади створення міжнародних структур безпеки.
57. Роль ООН у системі контролю глобальної безпеки.
58. Функції ради безпеки ООН.
59. Міжнародні безпекові організації та їх значення у підтриманні безпеки в регіоні та світі.
60. Договір про колективну безпеку.

Приклад екзаменаційного білету

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Галузь знань: 29 «Міжнародні відносини»
 Спеціальність: 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
 Освітня програма: «Міжнародна інформаційна безпека»
 Семестр: 1
 Форма навчання: денна
 Рівень вищої освіти: другий (магістерський)
 Навчальна дисципліна: «Глобальна безпека та міжнародні конфлікти».

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

1. Дати відповідь на тестові завдання (Додаток 1).

Затверджено на засіданні кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки
протокол № 1 від “26” серпня 2020 р.

1. Роль глобальної безпеки для суверенітету держави, стабільності в регіоні, миру у світі.
2. Основні проблеми міжнародної безпеки.
3. Філософський, політологічний та правовий зміст національної та міжнародної

безпеки.

Завідувач кафедри _____ Л. В. Новікова
Екзаменатор _____ Л. В. ЗІНЯК

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Багінський А.В. Заходи держави у постконфліктному суспільстві // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право: зб. наук. праць. – Київ, 2019. – № 1 (41). – С. 17-21. Принт», 2016. – № 1/2 (29/30). – С. 19-25.
2. Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні: монографія / за заг. ред. А. П. Буценка, М. М. Гнатівського. – К.: «РУМЕС», 2017. – 592 с.
3. Задорожна М. Вирішення конфліктів як основа демократизації суспільної свідомості та підвищення ефективності державного управління // «Демократичне врядування». Науковий вісник. – 2014. – Вип. 14. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_14_12
4. Зовнішньополі і комунікативні технології. Підручник. – К. : Центр вільної преси, 2016. – 416 с. Авторський колектив: Макаренко Є. А., Рижков М. М., Піпченко Н. О., Москаленко Т. В., Кучмій О. П., Сербіна Н. Ф., Сербіна К. Ю., Фролова О. М., Шевченко О.В.
5. Зовнішня та безпекова політика США: аналітичні дослідження. Монографія / Макаренко Є. А., Рижков М. М., Погорська І. І., Піпченко Н. О. – К. : Центр вільної преси, 2016. – 456 с.
6. Ледерак Дж. П. Розбудова миру: стале примирення в розділених суспільствах. Пер. з англ. Д. Каратєєва та Л. Лозової. – К.: Дух і літера, 2019. – 256 с.
7. Регіональні стратегії США і Європи: зовнішньополітичний і безпековий вимір. Монографія.– К. : Центр вільної преси, 2016. – 528 с. Авторський колектив: Головченко В. І., Копійка В. В., Макаренко Є. А., Ожеван М. А., Піпченко Н. О., Погорська І. І., Ржевська Н. Ф., Рижков М. М., Тихомирова Є. Б., Федуняк С. Г., Чекаленко Л. Д., Шевчук О. В., Ціватий В. Г., Добржанська О. Л., Белоусова Н. Б., Кучмій О. П., Мінгазутдінов І. О., Сербіна Н. Ф., Сербіна К. Ю.
8. Комунікативні тренди міжнародних відносин. Монографія – К. : Центр вільної преси, 2016. 8.– 614 с. Авторський колектив: Макаренко Є. А., Рижков М. М., Піпченко Н. О., Москаленко Т. В., Погорська І. І., Белоусова Н.Б., Кучмій О. П., Сербіна Н. Ф., Сербіна К. Ю., Фролова О. М., Шевченко.
9. Коломієць О.В. Концепт міжнародної безпеки в контексті глобалізації: монографія. К.: Вид-во КиМУ, 2016. 427 с.
10. Стратегічні комунікації. Підручник. – К. : Вадекс, 2019. – 446 с. Авторський колектив: Бебик В.М., Даниленко С.І., Копійка В.В., Макаренко Є.А., Мінгазутдінов І.О., Мінгазутдінова Г.І., Ожеван М.А., Піпченко Н.О., Рижков М.М., Петров В.В., Погорська І.І., Тихомирова Є.Б., Шевченко О.В. Підручник. – К. : Центр вільної преси, 2016. – 418 с. безпека: теорія і практика».

11. Любовець Г. Національна безпека та її інформаційна складова / Григорій Любовець, Валерій Король // Мова і суспільство. – 2016. – Випуск 7. – С. 95-107. 12
12. Стратегічне партнерство в міжнародних відносинах. Монографія – К. : Вадекс, 2018. – 542 с. Авторський колектив: Брусиловська О. І., Бурдяк В. І., Зайцева М. В., Копійка В. В., Кучмій О. П., Мазурець Ю. О., Макаренко Є. А., Мінгазутдінов І. О., Мінгазутдінова Г. І., Ожеван М. А., Остап'як В. І., Піпченко Н. О., Погорська І. І., Рижков М. М., Тихомирова Є. Б., Федуняк С. Г., Фролова О. М., Шевченко О. В., Шевчук О. В.
13. Саміт НАТО у Варшаві: підсумки й уроки. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2049186-samit-nato-u-varsavipidsumki-j-uroki.html (дата звернення: 20.09.2018). NATO Policy for the Protection of Civilians. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133945.htm (дата звернення: 20.09.2018).
14. Ярміш Н.О. Поняття громадської безпеки. Вісник кримінологічної асоціації України. К., 2015. Вип. 3 (№ 11). С. 236.
15. Reparations in Columbia: where to? Mapping the Colombian Landscape of Reparations for Victims of the Internal Armed Conflict: Policy paper, February, 2019. – Mode of access: <https://reparations.qub.ac.uk/assets/uploads/ColombiaReparationsPolicyReportFORAPPRO>
16. Selby, J. «The myth of liberal peace-building» // Conflict, Security & Development, Vol. 13. – No. 1. – 2013 – pp.57-86.

Допоміжна література

1. Авксентьєва Т.Г. Політика і влада в інформаційну епоху: український контекст: монографія. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. 323 с.
2. Мандрагеля В. А. Причини та характер воєн (збройних конфліктів): філософсько-соціологічний аналіз: Монографія. – К.: ЄУ, 2003. – 570 с.
3. Міжнародне право: Навч. посібник / За ред. М.В. Буроменського – К.: Юрінком Інтер, 2005.
4. Кушнір Д. В. Безпековий фактор формування регіональної системи міжнародних відносин у Перській затоці (Рукопись) : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. політ. наук [спец.]. - К., 2011
5. Коппель О.А., Пархомчук О.С. Міжнародні системи. Світова політика. Київ: ФАДА, ЛТД. - 2015. -224 с.
6. Капітоненко М.Г. Традиційні міждержавні та внутрішні конфлікти в постбіполярній системі міжнародних відносин // Актуальні проблеми міжнародних відносин. - Вип. 36, част. 2.- К.: ІМВ, 2014. - С. 37-43.
7. Трансформація міжнародної безпеки: сучасні виклики та загрози. Матеріали міжнародної наукової конференції. Львів, 22-23 березня 2018 р. / Упорядники: М. Мальський, Р. Вовк, О. Кучик, П. Байор. - Львів: Факультет міжнародних відносин ЛНУ імені Івана Франка, 2018. - 187 с.
8. Пелих А. О. Воєнно-політичні моделі держав в управлінні національною безпекою євроатлантичних і пострадянських країн. Дисертація на здобуття наукового ступеня к.держ.упр. - К., 2017.

7. ПОСИЛАННЯ НА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ, ВІДЕО-ЛЕКЦІЇ, ІНШЕ МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Верховна Рада України – www.zakon1.rada.gov.ua
2. Міністерство закордонних справ – <http://mfa.gov.ua/ua>
3. Організація Об'єднаних Націй - <http://www.un.org/>
4. Європейський суд з прав людини - <http://echr.coe.int/>
5. Європейський союз - <http://eeas.europa.eu/>
6. Організація з безпеки та співробітництва в Європі - <http://www.osce.org/>
7. Рада Європи - <http://www.coe.int/web/portal/home>
8. Управління Верховного комісара ООН з прав людини - <http://www.ohchr.org/>
9. Національна парламентська Бібліотека України - <http://www.nplu.org/>
10. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського - www.nbuv.gov.ua
11. Київська центральна міська публічна бібліотека ім. Лесі Українки - <http://lucl.lucl.kiev.ua>
12. Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна - <http://www.univer.kharkov.ua>
13. Центр глобального миру і врегулювання конфліктів (Center for Global Peace and Conflict Studies). - <http://www.cgpac.uci.edu>.
14. Центр дослідження міжнародних відносин. - <http://edu.cirs.kiev.ua>.
15. Центр з питань миру і конфліктів <http://www.centrepeaceconflictstudies.org/publications>.
16. Міністерство закордонних справ України – <https://mfa.gov.ua/ua>.
17. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка - <http://korolenko.kharkov.com>